

rozšíření marxistických postupů na oblasti, které v minulém století ještě nebyly tehdejším historikům přístupné.

Duby formuluje dva principy zkoumání mentality: 1. Nemožnost zkoumat ji izolovaně od materiálního: mentalita existuje jen, je-li ztělesněna, 2. Důraz na společenskou skupinu. Zdůrazňuje však zároveň, že mentalita by neměla být ztotožňována s kolektivním nevědomím: „Nevědomí existuje jen ve vztahu k vědomí, tj. k nějakému člověku. Avšak my jsme chtěli poznat ne to, co je v každém člověku náhodně zatlačeno mimo jeho vědomí, nýbrž ono neurčité magma zděděných domněnek, k němuž se vztahuje v každém okamžiku aniž tomu věnuje pozornost, ale zároveň, aniž je vyhání ze svého ducha.“ (S. 124)

V dalším textu vysvětluje Duby svůj vztah k umění jako předmětu historikova zájmu a prozrazuje své plány do budoucnosti: Jde mu o výzkum úlohy žen, mrtvých (tj. vztahu k mrtvým) a církve ve středověké společnosti, to vše spíše z hlediska historie mentality než historie institucí.

Duby se v knize vypořádává i s „praktickými“ problémy: Jde mu např. o důsledky skutečnosti, že historický žánr se stal v posledních desetiletích ve Francii značně populární a pronikl do masových médií. (Sám Duby je členem vedení televizního kanálu La Sept zaměřeného na šíření kultury a autorem mj. televizního seriálu *Čas katedrál o umění a společnosti* v 11. až 13. st.) Jde mu především o to, jak skloubit srozumitelnost a nepodbízivost.

Dalším problémem tohoto typu je problém kvality vzdělání. Duby se na několika místech vyslovuje ke změnám, které francouzské vysoké školství prodělalo po roce 1968. Jeho stanovisko není jednoznačně pozitivní: odbourání některých tvrdých opatření, kterými byl proslulý starý systém a následná demokratizace vysokého školství vedly k určité nivelizaci, která může mít pro společnost neblahé následky. Podle Dubyho mají vysoké školy vychovávat elitu: Přístup k nejvyššímu vzdělání nesmí být omezen majetkovou, sociální nebo kulturní diskriminací, avšak úspěch a uplatnění mají být dány jen nadáním a pracovitostí adepta. Vysoké školy mají být nástrojem tvrdého výběru založeného na kvalitě. Na druhé straně ani změny po roce 1968 nezlikvidovaly systém vědeckých „mandarinů“. Duby tu navrhuje jako léčebný prostředek konkurenci mezi vysokými školami, i kdyby se vedle státního školství mělo objevit školství soukromé.

Ačkoli Dubyova kniha je jakýmsi osobním vyznáním, její četba je užitečná i pro čtenáře nepocházejícího z Francie. Zvlášť při dnešním hledání alternativ — ve vědě i ve společnosti.

Ivana Holzbachová

Jan Štěpán: Logika a logické systémy. VOTOBIA, Olomouc 1992, 165 stran.

Štěpánova knížka je úvodem do logiky, určeným především studentům nematematických oborů, a již nyní lze prohlásit, že jde o zdařilou a velice potřebnou pomůcku.

Po úvodních kapitolách (I, II), které objasňují základní charakteristiky logiky a jejího vztahu k analýze (přirozeného) jazyka, podává autor jasný výklad základů výrokové logiky a predikátové logiky 1. řádu (III, IV). Často používaným partiím predikátové logiky, logice tříd a logice binárních relací, jsou věnovány zvláštní kapitoly V a VI. Významnou roli v teorii dedukce hraje tzv. přirozená dedukce (Prawitz), navazující na Gentzenův sekvenční kalkul. Těmto systémům je věnována kapitola VII (přirozená dedukce) a VIII (sekvenční kalkul, v knížce nepřesně nazvaný „Gentzenův systém přirozené dedukce“). Základní informaci o axiomatických systémech podává kapitola IX, a tři příklady tzv. neklasických logik uvádí poslední kapitola (trojhodnotová logika, modální logiky, intuicionistická logika). Kapitoly II—VII obsahují řadu cvičení, řešení některých z nich jsou uvedena po poslední kapitole. Na konci knížky je stručný přehled logické symboliky (různé varianty) a seznam použité literatury.

Jak jsem již uvedl, knížka je zdařilá a vysoce užitečné dílko. Povinností recenzenta je ovšem upozornit na nedostatky:

V kapitole II přejímá autor nekriticky Fregeho teorii smyslu a významu. Ač je mu známo, že výraz *Hlavní město ČSFR* by označoval Prahu jen pro Fregeho a že tato koncepce je logicky vyvrátitelná (shrnutí kritiky této koncepce nalezneme v Tichého stati „*Über Sinn und Bedeutung*“ Revisited v časopise *From the Logical Point of View* (1992, 2)), reprodukuje tuto teorii bez jakéhokoli komentáře, takže čtenář nutně nabude dojem, že jde o standardní teorii, kterou je třeba přijmout. V knížce najdeme také řadu nepřesných formulací (i když přesnost převažuje); namátkou poukazují na definici rekurzivní definice (s. 18) a na poněkud zastaralé zásady definování.

Konečně lze autorovi důrazně vytknout, že při korekturách přehlédl řadu velice podstatných tiskových chyb. Opět namátkou uvádíme velice zavádějící tiskové chyby:

Na s. 33 se z tautologie *zákon sporu* stala kontradikce (místo znaku konjunkce je uveden znak disjunkce).

Na s. 61 je „Příklad“, který má ilustrovat pojem substituovatelnosti, zcela znehodnocen, protože místo $\forall Ey Q(x, y)$ je dvakrát (!) uvedeno

$$\forall Ex Q(x, y).$$

V důsledku toho musí čtenář-začátečník rezignovat na pochopení uvedeného (velice důležitého) pojmu.

Tiskové chyby v publikacích tohoto druhu (tj. kde jde o objasnění exaktních pojmů a tvrzení např. studentům) mají daleko větší věcný dopad než v publikacích např. uměleckých. Proto měla být korekturám věnována větší péče.

Jinak ovšem opakují, že jde o výtečnou a vysoce aktuální publikaci, kterou explicitně doporučují svým studentům.

Pavel Materna